

agenten met lagere en hogere hoofden van Politie om het huis, evenals was het erop toegelegd om ons dertiental levendig te verslinden'. Dat gebeurde niet, maar volgens de lezing van Van Harten moesten ze bij het verlaten van het huis wel door een dichte drom van vijandigen, terwijl sommigen van hen later nog elders in de stad werden lastig gevallen. Het verhaal geeft de indruk van een flinke rel, maar het zou kunnen zijn dat er in de loop van 36 jaar (de rel vond plaats in 1836 en Van Harten schreef de brief in 1872) een zekere vertekening heeft plaatsgehad. Nergens heb ik ook maar een zijdelingse verwijzing naar het gebeuren gevonden, terwijl het stadsbestuur i.v.m. de tweede rel spreekt over 'de hoop die wij gekoesterd hadden en die zich tot nu onlangs had verwezenlijkt'⁴⁰), nl. dat het rond de Afscheidenen rustig zou blijven. Ik neem daarom aan dat er in 1836 wel een opstootje geweest is, maar niet van die massale omvang als Van Harten suggereert.

Blijkbaar was daarvan meer sprake bij de tweede rel. Zoals gezegd was er op zondag lang niet altijd een dominee, en het was dan ook flink vol in de woning van de weduwe Visser aan de Botersloot, toen na herhaalde verzoeken ds. Van Velzen van Leeuwarden op 15 oktober 1837 preekte. Het mag aangenomen worden dat de mensen die daar op die zondagmiddag bijeen waren, bepaald blij waren met het bestaan van een Afscheiden gemeente in Rotterdam. Maar blijdschap en vrede werden deze middag ruw verstoord. Weer was het het psalmzingen dat de aandacht op straat trok en een oploopje was het gevolg. Mogelijk had dat allemaal rustig kunnen aflopen, maar op een gegeven moment liep het uit de hand. Hoe dat precies kon gebeuren is me niet geheel duidelijk. B. en W. schrijven in hun al geciteerde brief aan de directeur van politie dat de ergerlijke tonelen mogelijk voorkomen zouden zijn als de agenten er aan gedacht hadden dat ze op geen enkele manier partij mochten trekken. En Van Harten schrijft: 'de rustbewaarders (hadden) de rust verstoord'. Wat ik in dit verband moet denken van de bewering dat de agent die de zaak in de gaten moest houden te diep in het glaasje had gekeken, en daarna zelfs het volk ophitste⁴¹) weet ik niet. Maar het zou dus kunnen zijn dat een van de agenten door zijn gedrag de gevolgde gewelddadigheid bevordert heeft. Dit behoeft nog helemaal geen actieve daad in te houden: een volksooploop heeft maar heel weinig nodig om uit te barsten. Een niet actief genoeg weerhouden van geweld is daarvoor misschien al genoeg. In ieder geval liep het - hoe dan